

62
LEONAR-
DI DE PORTISIVRIS
CONSULTI VICENTINI DE
sestertio, pecunijs, ponderi-
bus & mensuris anti-
quis, liber I.

Ommercia rerū permutādo cuique superflua & necessaria coepisse ratio subest, & certissimi autores prodidere, postea emptiones & venditiones ex vsu & cōmodo reptas, quum metalla in hominum cognitionē deuenissent, quibus diuersa postea pretia imposita sunt, prout quæq; speciosa cōmoda, aut rara credita, aurum uero cur alijs pretio & dignitate præstet, non ex his tantū processisse, sed ratione naturali, & ex arcanis Philosophiæ
des

deprompta pleriq; crediderunt, quippe cū natura, cui nihil perire potest, in continua tamen suarum partium transmutatione uersetur, eas merito præstantiores, quæ huiusmodi transmutationi minus obnoxie reperirentur, homines existimarunt, ut magis defecatas & propius ad naturam principiorum accedentes, quæ sane incorruptibilia sunt, & sua puritate ab òni iniuria conuersionis præseruantur. Cum igitur aurū, cui nihil igne deperit, nec situ, nec flammis corrumpatur, nec in aliam speciē, quo minus naturam suā retineat, transmutari possit, non facilitate, pondere, colore, quibus multis cedit, sed ut perfectū naturæ opus, nedum alijs metallis, sed omnibus illius partibus dignitate præstantius, & pretiosum ma-

gis non immerito iudicarunt, quibusdampaucis exceptis, ut carbūculis, adamātibus, & alijs non per multis, eadem fortasse ratione, uel solo luxu & hominum libidine cōmendatis. Cum metalla igitur ad commercia vetere illo permutādarum mercium vsu commodiora in vsu esse cepissent, una cū his statim cupiditates, & earum comites fraudes, & auaritia, & cūcta scelera prodire. Quæ bona omnia, & cōmoda bonis initijs reperta, ad malos semper exitus, & hominum perniciem conuerterunt. Hinc Promethei fabulam originē cepisse reor, quem furatum ignem Ioui. s. rerū cognitionem & prudentiam e cœlo traxisse, cū in maliciā conuersam animaduerneret, poenituisse illum credi par est, & aquilam eius iecur,

cupi

cupiditatis sedem & causam, incessanter rosisse, nō sine occulto & vtili mysterio finxit antiquitas, quo pœnitentiam & pœnam obiter significaret eius, qui mortale genus sua illa felici & beata simplicitate priuasset. Hinc illa iniqua & vulgata metallorū infectatio, veluti maiorum omnium causam præstiterint, cum iure ac merito nerui terræ, & præcipuum nature opus appellari possint. Prius enim ex his vtilitates, postea cōmercia reperta sunt. Quæ n. exerceri ars? quid vtile? quod pulchrum fieri sine ferro potest? si ad cædes, & vrbium expugnationes, & ad omnia mala homines postea conuertere, quid est quod ferro imputetur? Aeris, argenti, auri, & aliorum metallorū commoda ad medicinam, & alios necessarios vsus,

longū esset referre, si ex cupiditate
tanti boni orta est auaritia, & inde
omnia mala, cur metalla infecta=
mur: sed illis ommissis, non ne com=
mercia & hominum conuentus his
præcipue constant: non ne mutuo
vsu & consuetudine disciplinæ &
artes inuentæ: ex quibus prudētia,
iustitia, pietas, & reliquæ virtutes
originem traxere, non ne ciuitati=
bus & oppidis fabricandis occasi=
onem præstiteret: profecto quod
intelligant, quod cognoscāt, quod
a feris distent, & deniq; quicquid
boni habeant mortales, pro maiori
parte metallis acceptum ferre pos=
sunt, quod non solū ratione, sed etiā
exemplo iā domestico demonstra=
ri potest. Quanto minus a feris su=
is, elephantis, simijs, & alijs huius=
modi paulo mitioribus, quā a no=
bis

bis differunt homines illi in extre-
mis mūdi partibus ab Hispanis nu-
per inuentis, cur cum eandem faciē
& membra habeant, non eosdē sen-
sus & iudicia? Non has differentias
natura fecit, cui satis fuit hominum
genus ad percipiendas disciplinas
idoneum magis quā cetera anima-
lia procreare, ipsi homines mutuo
usu se inuicem docentes, quod quis-
que sciret, prudētiores effecti sunt,
sient aliquando illi, & postea mali,
ut nos, & eorum malicia, non com-
mercia metallis contracta, erunt in
causa. Quibus sublatis omnes qui-
dem artes, mores, disciplinæ, & cū-
cta bona una deficerēt, et citius nos
illis hominibus pene feris similes,
quā nobis illi efficerentur. Sed lon-
gius fortasse quā decuit, euagatus
sum, ut diluerem immeritam calū-
niam

calumniam præcipui boni. Ad proposita nunc accedã. Rudibus metal-
 lis primo teretibus vt virgulis, vel
 in latitudinẽ diffusis, postea ad re-
 primendas adulterantium fraudes
 signatis, in commercijs usos fuisse
 mortales satis cõstat, quibus diuer-
 sis imaginibus impressis, hominũ,
 & animalium, ut sagittarij, noctue,
 & aliarũ rerũ, diuersa noia im-
 posita sunt, ut Darici, Philippei a regi-
 bus, a põdere, numero, & rebus im-
 pressis, græcis drachmæ, Tetracini
 oboli, minæ, Latinis Denarij, biga-
 ti, quadrigati, sestertia, & generali
 uocabulo nummi, seu pecunia ap-
 pellati sunt. Quorum nomina, &
 pretia, a deo iam uoluentibus secu-
 lis in desuetudinem abierãt, ut pau-
 ci quid denarij, minæ, talenta, pau-
 cissimi quid sestertia, uel forte nulli
 (ab

Nummo-
 rum nomi-
 na.

Nummus.

(absit uerbo inuidia) nostro æuo
 intelligent, ita ut scirent pecunijs
 nostri temporis cōferre. Quapropter
 quum stipendia militum, reddi-
 tus, & thesauros populorum, & res
 gum tributa gentibus imposita, cō-
 ditiones fœderum, priuatorum di-
 uitias, impensas ædificiorum, deni-
 que pretia rerum apud antiquos au-
 tores posita, unde multa in exem-
 plum & ad nostram institutionem
 trahi possunt, cognosci maxime o-
 peræ pretium arbitrarer, quid in
 hac merita confusa & difficili inue-
 nerim, utilitate rei, & multorum
 stimulis impulsus, qualicunque
 stylo tradere cōstitui, cum in huius-
 modi rerum cognitione non styli
 gloria, sed inuenti utilitas censeri
 soleat, eoque magis in hoc, quia in
discutiendis his, nedū pecunias sed
 pon

pondera antiqua obiter quoque excutere, & nostris conferre necesse fuit. Quibus liquorum & seminū mensurę facillima disquisitione elici & cognosci poterunt, quod maxime legentibus utile & iocundū fore putavi. His paucis præmissis, quæ professus sum, aggrediar.

*Talētorū
genera.*

Diversi ponderis & nominis fuisse Talenta apud antiquos satis constat, Aegyptiū, Phœniciū, Babyloniū, & alia, quorū ratio prætermisi, quod ad ea quę dicturus sum, nō multū conferre existimaui. Sed duo præcipue in usu fuisse, uidelicet maius, Euboicū appellatū, quod in se habuit mnas, quas Latini minas dixere octoginta, & Atticum quod sexaginta. Mina in se habuit drachmas cētū. Drachma scrupulos tres, Scrupulus obulos duos. Obulus
sili

*Pōderum
nomina*

filiquas tres, *Libra Romana*, quā *Libra Ro:*
 eandem fuisse, qua nos utimur ne= *quot unci*
 dum coniectura, sed uera computa *arum.*
 tione puto me reperisse, uncias in
 se habuit duodecī, uncia drachmas
 octo, & sic libra drachmas nona=
 ginta sex, *Vncie & Drachme in nu=* *vncia*
 mero nostræ & antiquæ libræ con= *quot dra-*
 ueniunt, quia totidem nostrā librā *chmarum.*
 constituunt, Drachmas uero, & un=
 cias antiquas nostris conuenire du=
 plici argumento, & utroq; proba=
 bili, & quasi demonstratio puto de=
 prehendisse, cum apud antiquos, et
 nostro quo drachmam esse octauā *Drachmæ*
 partem uncie constet, & denarij an *quid.*
 tiqui, quos frequentiores pondere
 drachmæ fuisse inferius apparebit,
 nūc diuersissimis in regionibus re=
 perti octo nostram (sicut & antiquā
 unciam) & nonaginta sex librā im=
 pleant

pleant. Præterea sicut uncia nostri
 tēporis charactos cxliiij. continet,
 quopōdere fere minimo monetarij
 & artifices nūc utunt̄, Drachma ue
 ro, quæ est octaua pars uncie, cha
 ractos xviiij. ita antiquam unciam,
 & drachmatn totidem siliquas, ex
 cōputatione præmissa apparet ha
 buisse. Siliquas uero antiquas no
 stris charactis cōuenire & nomine,
 & effectu omnibus qui experiri cu
 rabunt, constare poterit. Quia pro
 siliqua semina illius pomi, siue fru
 ctus quē Greci Ceratiū, nostri uul
 go nūc charobā appellant, accipie
 bāt, et inde Greco corrupto uocabu
 lo pro siliquis characti nomē in u
 su esse cœpisse librando deprehē
 di, quia eiusdem sunt ponderis, si se
 mina pleniora, & matura, & non
 flaccida, & exhausta eligantur. Sed

Roma

*Uncia
 quot sili
 quarum.*

*α. πατριον
 quæ sili
 qua.*

*Characti
 pondus.*

Romani in mentione pecuniæ, & maxime Sestertij, ut inferius demōstrabitur, Mina s. pondo inferius declarando, & non sua libra communi usi sunt, ut in numero rotundo, uidelicet drachmarum cētum, talento & sestertio conueniret. *Libra Attica* Libra Attica quot drachmarum. *Libra Attica* in se habuit drachmas *Libra Attica* Libra Attica quot drachmarum. lxxv. quæ postea in pondere aliarū rerum in suo statu perseuerauit, in pecunijs uero, ut sine detrimēto creditorum debitores subleuantur, ex decreto Solonis in centum drachmas excreuit, & Mina appellata *Mina.* fuit, ut Plutarchus in eius uita. Hęc quæ de Talento, Mina, & alijs ponderibus superius dixi, si quis exquirere uoluerit, præter ea, quæ sparsim apud autores reperiuntur, ordine omnia in Tractatu Metrico de Ponderibus in volumine Prisci

Prisciani inserto uideri possunt. Pō
 dera antiqua nostris conferre me-
 us labor fuit, quæ ad declarationē
 festertij, ut necessaria premisi. Athe-
 nientes aliquando non solum diuiz-
 tijs, celebritate, potentia, sed etiā bo-
 nis artibus, disciplinis, moribus, in-
 stitutis, & maxime politia, & elegā-
 tia florere, quos Romani potentia-
 am adepti cognoscentes ceteris pre-
 stare gentibus, in multis imitati
 sunt, diuersi ponderis, ut & alię gen-
 tes argenteum nummū signauerūt,
 & drachmas, & tetracos a ponde-
 re cognominatos: sed in præcipuo
 usu habuerūt nummos pondere, &
 nomine drachmæ, & alios diuersi
 pōderis effigie noctuę signatos, qui
 adhuc frequentiores in ruinis, & a-
 pud autores maxime Græcos in mē-
 tione pecunię reperiuntur, & in pre-
 allegato

*Drachmæ
 usus Athe.*

allegato tractatu fit mentio, & Plu-
tarchus de signatis effigie noctue in
uita Lyfandri, & alibi de drachmis
attestatur.

Romani rudi ære primum, sed Aes quan-
doprimū
post Seruium Tulliū regem si- Ro. signa-
tum
gnato usi sunt, ut asses qui primū li- Asses libra
les & un-
ciales
brales teste Plinio, loco inferius ad-
ducendo, & Gellio li. xx. ca. i. urgē-
te bello unciales cū nota Iani bifrō-
tis, & rostri nauis, & aliḡ effigie pe- Pecunia
unde.
cudū, unde pecuniæ dictæ, signati
fuerunt, cuius notæ & ponderis an-
tiquissimos uidi, & appendi. Argē Argentū
quando
primum
Ro. signa-
tum.
to signato uti coepisse Romanos qn
que annis ante bellum Punicum at-
testatur Plinius li. xxxiiij. ca. iij. &
quia nummus argēteus pro decem
libris eris permutabatur, denarius Denarius
unde.
appellatus est, pro quibus qnarius, Quina-
rius.
sestertius pro duab. libris & semis- Sestertius.

C se.

se. Sed quum postea asses unciales fieri cœperunt, placuit denarium pro assibus xvi. sestertium pro quatuor permutari, & sic semper sestertius fuit quarta pars denarij, quem tamen (ut nomen significat) in stipendijs, & apud autores in mentione pecuniæ semper pro decem assibus receptum fuisse Plinius loco superius adducto testatur, & Plutarchus in uita Camilli, quum scribit ei poenam indictam a populo XV. M. assium, delcarat eam summam M. D. drachmas conficere. Liuius eodem loco xv. mill. grauis eris fuisse damnatum, & Liuius in actis Seruij Tullij regis in mentione census scribit primam classem ex ijs, qui centum millia æris, uel supra, census haberent: secundam ex ijs, qui a lxxv. millibus usq; ad centū millia

clasis.

millia, Dionysius Halicarnaseus e
 odem loco scribit primam classem
 fuisse ex ijs, qui centum minas, uel
 supra, haberent in censu: secundā
 a decē drachmarum milibus, quæ
 summa eadem est usq; ad lxxv. mi-
 nas. Item Liuius lib. vi. primæ de-
 cadis scribit Camillo dictatori per
 Tribunos plebis quingentorū mi-
 lium æris multam indictam, si qd
 pro dictatore egisset. Plutarchus e-
 adem scribens quinque myriadum
 drachmarum argenti pœnam indi-
 ctam, quæ summa quinquagīta mi-
 lia denariorum significat, quæ deci-
 es multiplicata quingenta milia æ-
 ris efficiet, & ex his, & reliquis, que
 sequūt apparet, cū apud autores pe-
 na uel premiū grauis æris reperit̃,
 semp̃ intelligi debere de assib. qui
 x. singulos denarios representabāt, et

denarios pondere drachmæ in frequētiōri usu fuisse, quos ut asses, uariante tempore mores vario pōdere signatos, & tandem ad imitatio-
 Atticorū in drachma reledisse opinor. Denarium Romanū, siue nū-
 mum argenteum reperio aliquādo fuisse pōdere drachmę adiecta parte tertia, & sic scrupulorum quatuor. Tres enim scrupuli faciūt drachmā, et iste denarius ad computationē Talēti magni cōuenit, quod erat minarum lxxx. & librarū Romanarum lxxxij. & vnciarum iij. & sic eodem modo sex mīlia huiusmodi denariorum, qui scrupula continent quatuor, faciunt talentum maius, quo eorum qui drachmæ sint pondere talentum minus, quod erat minarū lx. & lxxij. huiusmodi denariorū signabantur ex libra

Denarij
 Ro. pōdus

Drachma
 3. scrupuli

Talentum
 magnum.

Talentum
 minus.

bra argēti: et de hoc denario quatuor scrupulorū intelligit Liuius lib. iij. decadis quartæ prope finē, quū dicit signati argenti lxxxiiij. M. fere Atticorum tetracinorū, triū ferme denariorum in singulis est pondus, cū Tetracini dicantur a quatuor drachmis, & sic scrupulorū duo decim, & cū singuli tetracini essent *Tetracini.* ponderis trium denariorum, apparet denarios aliquando fuisse ponderis quatuor scrupulorum scilicet drachmæ addito scrupulo, aliū fuisse & frequentiorē, ex quibus multi antiquissimi adhuc reperiuntur, ponderis parū ultra drachmā, adeo quod in qualibet uncia drachma comminueretur, & sic ex vncia denarij septem. Et de hoc credo intellexisse Pliniū lib. xxi. cap. ultimo quū scribit, *Drachma Attica fere*

Drachma Attica.

C iij dena

denarij argentei habet pondus, sed
 ita expresse ponit Cornelius Celsus
 li. iij, ca. xij. de ratione ponderum,
 quum dicit in uncia pondus denari
 orū septem, & huic cōputationi con
 uenit autoritas Plini, quē Hermo
 laus uitiatum credidit lib. xxxij, ca.
 viij. in fine, quum dicit, iustum esse
 ex libra argēti lxxxij. denarios si
 gnari: quem locum ut uitiatū Her
 molaus correxit, & tamen si recte
 computetur quod in uncia sit pon
 dus denariorum septem, ex duode
 cim uncis, & sic ex libra potuerunt
 signari lxxxij. denarij. Denique
 crescēte auaricia ad imitationē Greg
 corū pondere drachmē denarij sig
 nari cōperūt, & ij frequentiores a
 pud autores, & in ruinis, & in the
 sauris passim reperiuntur, et alēto,
 et ming, et se tertio magis cōueniūt.

Ex

Locus Plini
 nij.

Ex quibus plurimos antiquissimos,
 & diuersis notis signatos, diuersiffi-
 misq; in regionib. repertos uidi, &
 appensos omnesponderi drachme
 conuenireprehendi, quod maximam
 fecisse coniecturam Romanæ iusti-
 tiæ regi Taprobanes Plin. attestat Taproba-
 na rex una
 de coniectis
 ram fecerit
 Ro. iusti-
 tie.
 li. vi. ca. xxij. quum in captiua pecu-
 nia denarios pari pondere, et diuer-
 sarum imaginum reperisset, & si ma-
 gnitudines, & non imagines in lib.
 impressis corrupte legatur, tamen Locus Plin.
 nij.
 in antiquissimo manu scripto ima-
 gines, & non magnitudines legi, et
 recte, & hos fuisse proprie denaria-
 os, vel magis communes attestatur
 Lilius libro quarto decadis quar-
 tæ. Ultra quod huius ponderis frequen-
 tiores adhuc repiunt, et inferius auto-
 ritate aliorum comprobabit, quum scri-
 bit Acheos a Flaminio admonitos,

redemisse seruos Itali generis per totam Achaiam, eamq̄ redempti-
onē centum talētis sterisse Acheis,
quum quingentos denarios pretiū
quod redderetur dominis pro sin-
gulis seruis statuissent, mille enim
& ducētos ea ratione Achaia habu-
it. Quod si recte computetur, cōsta-
bit talentum lx. minarū, & sic Atti-
cum sex millia denariorū contine-
re. Idē Liviū si cū Plutarcho confe-
ratur, comprobabit denarios, &
drachmas eiusdem estimationis fu-
isse, cum alter ipsorum drachmas,
alter totidem bigatos Badio Nola-
no a Marcello donatos referant, &
Appianus lib. iij. scribit Octauium
quingentas drachmas ueteranis,
quos ex municipijs collegerat, pro-
misisse. Cicero idem exprimens to-
tidē denarios dedisse scribit in epi-
stola

Denarius
& dra-
chma idem

stola sexta li. xvi. ad Atticum, & in alia ad Quintum fratrem, & in alijs locis clare constat. Idem Plinius si recte, & non deprauate legatur, attestatur lib. xij. cap. xv. quum exprimit tertiam partem minæ denariorum xxxiij. habere pondus (ut in codice manuscripto legitur) quamuis xxxviii. corrupte legat in impressis. Ex tribus his generibus denariorum primum in aliud nomen transisse, uel in desuetudinem abiisse reor: Ex duob. sequentib. aut utrūq; in tertio mutatum, aut retenta æstimatione pondus imminutū, et in totum drachmę adęquatum, ut talensto et sestertio examussim conueniret. Etsi aliqui maioris, aut minoris pōderis nūmi atiqui argētei reperiunt, nō denarij, sed extraordinarij existimandi sunt, ut etiā nostro euo

signari scimus.

DE Sestertio multum inter doctos hesitatū, pauci noēn, nulli (q̄ sciā) adhuc significationē intellexerūt. Et Hermolaus nostrę grati l̄ature folertis. idagator, pro incōperto sibi, uel alijs aliquādo discutendū reliquit. qđ tandem illi, & multis alijs doctis. uiris, qui hoc ignorarūt, doctrina & ingenio lōge impar excussi, & duplex esse Sestertiū obseruauī, maius, & minus, qđ inter se differāt, declarabit. Sed qua alterū ab altero uel nota, uel adiectione apud autores dignoscat, nōdū mihi plene satisfacio, q̄a codices Synonimo corrupti non bene possunt obseruari, cū eodē nomine, & uocabulo res diuersissima existimatioē reperiatur, quo nunc legētes, & forte olim scribentes hallucinati sunt.

Sed

Sestertium
duplex.

Sed cum sestertium neutro, & uirili genere, & cum adiectione nummi, et sine, apud autores iuenerim, ualde opinor (si libri essent synceri) hac differentia dignosci posse, quod uirili genere, et cū adiectione nūmi de minore, & sic æris, qui (ut infra declarabitur) erat quarta pars denarii, ut sestertius nummus, neutro autē et simpliciter positum, ut sestertium de maiore, & argenti intelligi debere. Et hæc differentia potest elici, ut alia omittam, ex verbis Gell. qui li. ij. ca. xxiiij. dicit sestertios tertentos in cenā insumere ius esse, et intelligitur tunc de minorib. & Traquilli qui scribit C. Cæs. Sestertios CCC. legasse uiritim, & de minoribus constat intellexisse ex summa, quæ nimia esset, si tot sestertios Populo Romano uiritim legasset, & auto-

autoritate Plutarchi in uitis Anto-
 nij, & Bruti, dum facit mentionem
 de eodemmet legato Cæs. & lxxv.
 drachmas unicuiq; ciui Romano
 legasse dicit, & clarū sit lxxv. drach-
 mas, & sic denarios, CCC. sesterti-
 os repræsentare, cum sestertius sit
 quarta pars denarij. Et Cornelius
 Tacitus lib. xvij. scribit post sediti-
 onē militarem, qua milites in trichi-
 nium irruerunt. Othonem quina
 millia nummum singulis donasse.
 Plutarchus in uita Othonis eadem
 scribens, M. CC. & quinquaginta
 denarios dedisse, quæ est quarta
 pars quinque millium, & Varro
 de lingua Latina declarando sester-
 tium masculino genere ponit. Qui-
 bus exemplis et alijs inferius in ma-
 iore dicendis & multipliciter ad-
 duci possent, satis apparet sesterti-

*Sestertius
 quie.*

um æris fere semper uirili genere
 & cū adiectione, uel nuda appellati
 one nummi, argenti uero neutro, &
 simpliciter positū reperiri apud au
 tores. Sed quia aliquando cōfusa re
 periuntur, credo uitio scriptorum,
 adhuc nolo affirmare superius ad
 ducta, ne uitia librorū mihi pro in
 scitia imputentur, sed satis sit admo
 nere, cum inter se tantum differant,
 ex pretio facillima coniectura cog
 nosci posse de quo sestertio autores
 intelligere uoluerint. Succurrebat
 etiam antiquos figuræ Sestertij ali
 quā notam fortasse addere consue
 uisse, qua maiora a minorib. sester
 tijs distinguerentur. Quæ postea
 quū per inscitiā apponi desisset, in
 de obortam confusionem, & hæc se
 det sententia. Sestertius igitur, ut a
 minori incipiā, teste Plin. li. xxxiij.

*Sestertius
unde.*

capite iij. & Varrone libro quo supra, & alijs, dicitur quasi semiter-
tius, uidelicet quod semis tertio lo-
co, uel tertiæ libræ post duas pone-
retur, & hoc nomine intelligebatur
pōdus duarū librarū adiecta semi,
& ideo hac si figura p̄scribēbat, uel
hac p̄s, ut ea intelligeretur duas li-
bras integras fuisse adiecta semi, &
sic pro quarta parte denarij, cū pri-
mū denarius argēteus pro x. assib.
gris p̄mutaret: Et de hoc intellexit
Varro de re rustica libro iij. cap. ij.
dum scribit quinque mill. turdorum
uenisse denarijs ternis, ut lx. mil. ea
pars reddiderit, et intelligit de sestert-
ijs, ut constat ex sequentibus, & in
libris scriptis apparet figura p̄i.
Cum uero quinque millia turdo-
rum ternis denarijs singuli uænie-
rint, & tota esset summa denariorū
quinde-

*Denarius
argenteus*

quindecim millium, sequitur quod
 hæc summa quater multiplicata, se-
 xaginta millia redderet. Itē de hoc
 manifeste intelligit Cicero in Ver-
 rina quarta in oppositione frumen-
 ti æstimati, vbi apparet ternos de-
 narios sestertios xij. ualuisse, & sic
 Sestertium fuisse quartam partem
 denarij, & in legato Cæsaris supe-
 rius adducto, & alijs præmissis.

Item ex locis collatis Plutarchi in
 principio vitæ Gracchorū, et Pliniij
 lib. xxxij. cap. xi. dum vtrobique
 fit mentio diuersis nominibus de
 æstimatione delphinorū aureorū,
 et in uita Syllæ in principio scribens
 mille nummos drachmas ducen-
 tas & quinquaginta ualuisse, & ex
 Lampridio in uita Seueri, quum
 scribit milites dena millia popos-
 cisse, exemplo eorum qui iam olim

Augu-

Augustum Romam deduxissent:
 & Appianus lib. iij. scribit duo mil-
 lia & quingentas drachmas illos re-
 cepisse. Et Plinius lib. xxxiij. ca. iij.
 manifeste dicit, a deo quod non in-
 diget disquisitione, ex quibus satis
 constat Sestertium nummum fuisse
 quartam partem denarii, & dra-
 chmam denario conuenisse, sed dif-
 ficultas fuit in maiori sestertio,
 quod a nemine autorum declara-
 tum ex diuersis fuit necesse elicere,
 & excussi tandem ad exemplum illi-
 us minoris maius fuisse repertum,
 & sicut illo duas libras et semis eris,
 ita maiore tantumdem argenti, uis-
 delicet duas minas & semis, et sic du-
 centas & quinquaginta drachmas,
 vel denarios representari.

ET si forte cui dubium faceret,
 quod duæ libræ Romanæ, &
 semis

semis ducentas, & quadraginta, & Drachmæ
quot librâ
Ro. effici-
ant.
non quinquaginta drachmas effici-
ant, quæ ad sestertium maius, ut in
fra dicetur, requiruntur, ut hoc discu- Locus Plin-
nij.
tiam, obiter declarabit, quid uelint
significare autores, & maxime Li.
qui dicit pondo mille, & reliqua, in
quo multos uidi hesitare. Sciant igitur,
qui hæc ignorât, Rom. in pluri-
mis, et maxime in hac parte Atticos
imitatos, sicut illi in cõmercio om-
nium aliarum rerũ sua libra lxxv.
drachmarum in argẽto uero mina,
ita ipsos in alijs rebus cõmuni libra
xcvi. drachmarũ, in mentiõe pecu-
niæ fere pondo indeclinabili usos
fuisse, quo centum drachmas ad ex-
emplum minæ repræsentari signi-
ficabant: & ideo in Sestertio non
libra, sed pondo intelligi debere, et
sic CC. & quinquaginta denarios.

D Quod

Quod ex multis & maxime autori-
tate Plutarchi & Liuij, si loci confe-
ratur, cōprobabitur, in quib. de ea-
dem re loquuntur. Liuius dicit Fabi-
um pondo bina, & selibrā pro recu-
perandis captiuis, Plutarchus in e-
ius uita cc. & l. drachmas, & sic Ses-
tertium persoluisse, uidelicet duas
minas, & semis, & sic cc. & l. drach-
mas, uel denarios. Et clarius demō-
stratur autoritate Pompo. Iuricon-
sulti in titulo de auro & argento le-
gato in. L. quæ incipit. Scribit Qui-
tus Mutius. His p̄missis, q̄ sestertia-
um maius & sic argēti, cc. et l. dena-
rios in se haberet, ex inferius dicen-
dis clare constabit, & primo ex ety-
mologia uocabuli, ut superius de-
claratū fuit, scilicet quod in se habe-
at duas libras & semis argēti, ut mi-
nor æris, & autoritate Auli Gellij

libro v. noctium Atticarum cap. ij.
 quum scribit equum Bucephalum Bucepha-
 lus quot ta-
 lentis em-
 ptus.
 emptum xij. talentis, & computan-
 do dicit. xij. talenta gris nostri sum-
 ma est Sestertia ccc. & xij. que si re-
 cte cōputētur ex his, que superius di-
 xi, constabit singula sestertia, cc. &
 l. denarios in se habere, que trecen-
 ties, & duodecies multiplicata lxxviii.
 mill. reddēt. Que sūma, xij. ta-
 lenta rēp̄sentabit tribuēdo singulis
 talentis. vi. mill. denariorum, ut su-
 perius autoritate Liiij de talēto de-
 monstratū fuit. Confirmatur Plus-
 tarchi autoritate in uita Fabij, cum
 scribit Fabium dictatorem uouisse
 ccc. xxxij. Sestertia, totidemq̄ de-
 narios addita tertia parte vnus, sci-
 licet denarij pro Musicis spectaculis
 faciēdis. Et postea addit, hoc cas-
 put est octo Myriades drachmarū,

D ij &

& drachmæ. iij. mille quiugentę o-
 ctoginta tres, & oboli duo. Quę
 summa si Sestertiũ pro ducentis &
 quinquaginta drachmis, & sic de-
 narijs, accepta fuerit, cõputatio. Se-
 steriorũ, summę denariorũ usq;
 ad obolos cõueniet. Et ex his locus
 Liuij in hoc corruptus corrigi po-
 test. Idẽ alio in loco ostẽdit Plutar-
 chus in uita Marci Antonij in prin-
 cipio, quũ exemplũ eius liberalita-
 tis exponens scribit: cuidã ex amia-
 cis dari iusserat duo milia & quin-
 genta, quod Romani decies Sester-
 tium uocant, quę computatio .ccl.
 denarijs pro singulo Sestertio re-
 spõdet. Ad hoc probandũ accedit
 locus Tranquilli in uita Cęs. ubi lo-
 quitur de præmijs ue teranis militi-
 bus promissis, & bina sestertia, quę
 in initio ciuilibus tumultus promise-
 rat,

Locus Li.

uij.

rat, & reliqua. Appianus libro. ij. scribens de seditione Placentina dicit, quinas dedisse minas in initio belli ciuilibus promissas. Ex quibus apparet eadem summam promississe diuersis nominibus positam apud diuersos autores, & Sestertia singula cc. & quinquaginta denarios ualuisse, uidelicet duas minas & semis. Predicta comprobauit computatio Sestertiorum traditorum Scaleno ad corruptum iudicium in oratione Cluentiana, & clarius in epistola Ciceronis. xiiij. libro quarto ad Atticum, quum scribit candidatos Sestertia quingena apud Catonem deposuisse. Plutarchus in uita Cat. scribit. xij. mil. & semis drachmarum, quae summa si in partes diuidatur. cc. et l. drachmae in una quacumque parte reperientur & sic. xij. mil. & D. drachmae quingena Ses-

Locus Iuuenalis.

D iij stertia

Ex quibus declaratur locus Iuuen.
 non bene intellectus, qui in Satyra
 iij. hoc cōfirmat, quū dicit, Mulū
 sex millib. emit, Aequātem sane pa
 ribus Sestertia libris. Quia cū dicit
 vi. mill. intelligit de sestertio mino
 re. s. gr̄is, et de quarta parte denarij.
 Cū postea dicit, Aequātē sane parib.
 bus sestertia libris, intelligit de ma
 iore, & sic argēti, uī delictet q̄ mu
 lus tot libris penderet, quot sester
 tijs maiorib. emptus esset, quia sex
 sestertia maiora mille & D. denari
 os reddunt, qui quater multiplicati
 vi. mill. sestertiorū minorū repræ
 sentabūt. Ex his uersibus Iuuenalis
 opinio aliquorū ōnino cōfunditur
 putantium unicū tātū sestertium re
 periri, sed cum adiectione numeri
 mille semper debere scribi, & intel
 ligi, quia nullibi reperitur mulum
 sex

vi. mill. libris pependisse, & p miraculo Plinius refert, unum octo librarum Claudio donatum, qui forte idem fuit, de quo Iuuenalis mentionem fecit, quia illa additio numeri mille, nec in hoc loco, nec in alio, ubi reperitur Sestertium carmini insertum, potest convenire, et in alijs locis satis constat fuisse duplex.

Accedit ad comprobationem sestertij computatio pulcherrima Ciceronis in Actione tertia in Verrem prope finem, quum ex libellis publicanorum conatur detegere Verris furta. Quæ quum mihi naturam huius adverbij duodecies præcipue demonstraverit, quid de illius, & aliorum similium significatione ut decies, vicies, & reliquorum hætenus observaues ^{Decies.} _{Vicies} rim, hinc sumpta occasione, obiter

D iij   anteq̃

anteq̄ ad cōputationem deueniā,
 proferre libet, quæ aliquādo suum
 tantum numerū referre, multoties
 per cētū millia multiplicari apud
 autores reperi. Et cum eiusdem uo-
 cis & synonyma legāt, qua ratione
 uel nota tātum dīfferāt, ad huc mi-
 hi nō bene fuisse compertū nō infici-
 or. Sed cū ingenui sit, si qd boni p-
 ficere nō possumus, saltem uoluisse
 præferre, satis erit mihi homini
 negotiosissimo, & alia professione
 distracto, alteri cui otium, & inge-
 nium magis suppetat, occasionem
 præstare perficiendi, quod inchoa-
 ui. Prima differentię obseruatio
 fuit, quod in pluribus locis inueni
 huiuscemodi aduerbia, cū ad mul-
 tiplicationem alterius numeri ap-
 posita fuerint, suum tantum nume-
 rum referre, ut deciescētena, decies
 millena

millena, cū uero ad designandā alterius rei quātitatē per se reperiūtur, per c. mil. multiplicari, ut decies seftertiū, decies talētum. De utraq; significatioē multa sunt exēpla a pud autores, ea tñ solū adducam, quę cōputatiōib. deprehēsa negari nō possunt. De prima, multa in Arithmetica Martiani Capel. in plurib. locis, & maxime infrascriptis, in cap. de Hexade in fine, ubi cōputat qđ duodecies septuagena bina. Dccclxiiij. reddāt. Itē de pari & impari, in fine. Et ca. sequēti in fine. Itē de per se cōpositis, & in alijs cōputatiōib. sequētib. et ne solus Martian. sit autor, Macrobr. accedat in Cōmen. de somnio Scipionis in computatione annorū eius uitæ, ibi per septies octies Solis anfractus, quā summam Macrobr. scribit lvi. referre, & sic

D v octies

octies, & septies suum tantū nume-
rū referūt. Et supra ubi dicit, quod
decies septē, vel septies decem red-
dūt septuaginta. Itē ex Plinio mul-
ta possunt adduci, ut in lib. xiiij. ca.
iiij. ad finem, loquēdo de uinis ibi,
Maronæū uicies rātū addito aquæ
miscendum. Item libro xxxi. ca. v.
ubi duodecies in simplici significa-
tione. Itē eodē libro ca. v. ubi quin-
quies, & in Varrone de re rustica
cap. lxiiij. loquendo de amurca, &
in Columella in pluribus locis, &
maxime in demensione agrorum.
De alia item significatione etiā plu-
ra possent adduci ex Trāquillo, Cor-
nelio Tacito, & Plinio, & alijs auto-
ribus obseruata, sed Cicero mihi
sufficiat in Philippica secunda, & in
loco superius adducto, in quo com-
putatio nullā dubitationē reliquit,
duos

duodecies p cētū mil. multiplicari
 debere. Sed quia differentia de qua
 supra, nō bene cōpbari uideē, cogi-
 ratio ad aliā transcēdit, quod fortas-
 se apud ātīquos hęc aduerbia nō ea-
 dē uoce, sicut nostro seculo, p ferebā-
 tur, sed cū p centū mil. multiplicari
 deberēt, nō decies, duodecies, mil-
 lies sed decies, duodecies, milliē,
 interposita litera, n, p ferebāt, quæ
 postea forte p incitiā desijt interpo-
 ni, ut in plurib. dictionib. antiq̄s cō-
 tingit immutari. Exēpla habeo hu-
 iusmodi dictionum si codices sunt
 synceri, in Varrone de Analogia
 ubi tractat de numeris ibi legiē hoc
 deciens, huius deciens, Si corrupte,
 uel aliud intēdēs iudiciū sit penes le-
 gētes, Itē in Asconio Pediano in ex-
 positione secūde actionis in Verrē,
 ubi excusat Cice. qd in diuinatione
 dixē

Deciens.
 Duodecies

dixerat Verrē millies sestertiū expilasse in actione uero quadragies, ibi legitur milliē, & non millies. Vtrū uero recte, aut corrupte nō cōtendo. Hæc uolui dixisse, ut oīa que in hac materia hæctenus obseruauerā, proferrē. Illud magis opinor, apud antiquos hæc aduerbia aliqua nota, seu figura addita discreta fuisset, qua simplicia a multiplicatiuis istius generis dignoscebantur, que quū postea, ut in multis alijs, per inscitiam apponi desierit, nobis inde cōfusione, & ignorantia irrepsisse, ut potius coniectura quā ratione cognoscant, sed iam satis superque mihi de aduerbio duodecies.

AD sestertium, & computationem Ciceronis reuertar, qui in loco superius adducto intendēs ex libellis publicanorum detegere

Ver

Verris furta, scribit in eis deprehendisse ex uicesima portorij rerū nomine Verris ex portatarum, publicanos Sestertia. lx. perdidisse, & de maioribus intelligendum, & inferius ex portorio argumentando, infert res ipsas exportatas duodecies Sestertium ualuisse, & intelligendū de minoribus. Si illud duodecies suum tantum numerū referret, argumentum non procederet, nā absurdissimum esset plus fuisse uectigal, quam mercaturam. Si per centum millia multiplicetur, ex cōparatione fortissimum elicitur, & Sestertium cōprobatur. Nam Sestertia. lx. argenti computando singularis. cc. & quinquaginta denarios. xv. millia reddēt. Quæ summa fuit portorij, seu uectigalis rerū exportatarum, qui uicies multiplicati trecenta

centa mil. efficiēt. Ex his, quæ dixi,
clarū est sestertiū gr̄is, & sic minorē
esse quartā partē denarij, hac ratio-
ne ccc. mil. denariorū quater multi-
plicata duodecies cētena mil. sestertio-
riorū efficiēt. Volēs igit̄ Cice. ex ue-
ctigali pretium rer̄ noīe Verris ex-
portatarū, quas ōnes prouincialib.
extortas uult intelligi arguere, scri-
bit summā portorij ex uicesima est-
mationis. lx. Sestertia, & sic denari-
os. xv. mill. fuisse pretiū rerū uicies
multiplicatū. ccc. M. denariorū, et
sic duodecies cētena mil. sestertio-
rum minorū. Quæ summa ad nos-
tras pecunias relata (ut clarius de-
mōstretur) intelligi debet pretiū ue-
ctigalis fuisse nostrorū aureorum
mille, & quingentorū, rerū uicies
pluris estimatarū triginta mil. & tā
tā summā expilasse Verrē Cice. ex
præ

præsuppositis conat̄ arguere, et sic locus erit clarus, & Sestertiū cōprobabitur. Ex hisq; multi aliī corruptissimi in illis actionib. aliquando corrigētur, quos nunc nolui p̄tentare, q̄a summæ simpliciter positę nō possunt cum alijs cōputādo deprehendi, & in hoc loco addatur locus Gellij, qui multipliciter huic meæ cōmentationi suffragatur, qui alio in loco & talētū & denariū, & utrūque sestertium obiter declarat libro quarto cap. xvij. scribens Aristotelē libros Speusippi philosophi tribus talentis emisse, & declarat eam summā esse nummi nostri, duo & lxx. mil. Huic cōputationi ōnia, quę supius dixi, cōueniūt, uidelicet talētū Atticum esse .lx. librarū, & sex mil. denariorū, & sic tria talētax, & octo mil. denariorū cōficiēt.

Quæ

Quæ summa quater multiplicata, lxxij. millia nummum sestertiorū minorum, eadem in lxxij. partes diuisa, quælibet pars. cc. et l. in se habebit, & sicutotidem maiora Sestertia efficiunt, & quum scribit Platonem x. mill. denariorum libros Philolai mercatum, eos cū drachmis conuenire attestatur, cum alibi reperitur illos centum minis emisse, quæ x. millia drachmarum conficiunt.

HIS satis puto Sestertium demōstrasse, & quicquid sup addatur potius fastidio, quam comprobationi accessurum. Non inficior tamen nonnulla, quæ huic meæ cōmentationi non conueniunt, apud autores reperiri posse, eaq; corrupta non discrepantia audeo affirmare, cum numeri in distātijs locorū, & in pretijs rerū, & in qualibet par

te penes autores positi corruptissimi reperiuntur, qui uel ex his, quæ superius dixi, uel ex cōiectura ex præteritis rerū subducta facile poterunt emendari. Nōnulla tamen, quæ magis discrepare uidentur, apponere uolui, ne uel inscitia præterisse, uel dissimulando omisisse uidear, quæ & ipse corrupta, & autoritate eorum, quæ superius adduxi, & etymologia sestertij cōparari potest. Et tñ ne potius imutare, quàm corrigere codices dicar, aliter nō attingā, satis sit admonere, quæ nūc occurrūt, locos apponā in Plin. imp̄ssis, ut inferius legitur li. xxxv. ca. x. circa mediū, Talentum Atticum, ut ait Varro xvi. Sestertij taxatur. Hæc a meo Sestertio discrepant, & si liber Varronis extaret, uel hic constaret, tota mea ratio destrueretur, quia ex præsup-

E
positis

positis talentum Atticum non xvi.
 sed. xxiiij. sestertijs taxat. Sed Var.
 in hoc deficit, & locū Plinij esse cor-
 ruptū, præterq̄ q̄ ratione & autori-
 tate cōuinci potest, accedit ingēs ar-
 gumētum, q̄ codicem manuscrip-
 tum, & ātiquiss. uidi, multū in hoc
 loco dissimilē, & non multum a rea-
 cto sensu discrepās apparet, ut īfra.
 Talentum autē Atticū. M. Sex. ta-
 xat Marcus Var. eodem lib. multis
 in locis obseruauī eadem quasi figu-
 ra libras, & sestertia scribi, ut inferi-
 us manifesto exemplo tabulæ Ari-
 stidis demōstrabitur, & si sex in. lx.
 corrigatur, sensus constabit, quia
 uere talentum Atticum sexaginta li-
 bris taxatur, eadem ratione potest
 intelligi, & corrigi locus Gellij, qui
 libro primo capite octauo scribit,
 Laidem pro mercede concubitus
 decem

Locus Plinij.

decem millia denariorum poposcisse, & Demosthenem dixisse: Nō emo tanti pœnitere, & exponendo decem millia denariorum scribit, id est sestertijs centum. Macrobius libro secundo Saturnalium in dicterijs scribit, Semitalentum Laidem petiisse, quod est tria millia denariorum, sed nectalentum, nec semitalentum, nec decē millia denariorū centum sestertijs conueniunt, quæ mea cōputatione. xxv. millia, & nō decem millia denariorum conficiant. Quæ si quid ambiguitatis meo Sestertio afferunt, ut alia superius adducta omittā, autoritate eiusdē autoris, quem eodem uolumine sibi contrarium fuisse non est uerisimile, confirmatur, & ut alia Sestertia non congruentia, ita & hunc locum uitioscriptorū uitiatū opinor.

E ij era

erroremq; ut in Plinio ex figura nota
 processisse, quia in libris manu-
 scriptis hac nota PPs Sestertiū, & li-
 bras significari inuenio, Videlicet
 per duo. ll. et. s. duas libras, et semis
 quod est Sestertiū, & eadē pene fi-
 gura libras simpliciter intelligi,
 qua figura librariū deceptum, quū
 libras locus significaret, extēso cha-
 ractare (& si credā, si codices essent
 synceri, inter se differre) Sestertia
 trāscripsisse opinor, quę eadē pene
 figura, & nota aliquādo scripta repe-
 riantur. Et si libris, & non sestertijs
 legas, sensus costabit, quia ex supra-
 scriptis ostensum fuit pro Myriade
 drachmarū, seu denariorum centū
 libras, seu minas argenti intelligi.
 Et ideo recte possumus opinari hūc
 sensum auctoris fuisse, & hoc errore
 multos libros deprauatos reperiri
 cum

cū sestertia p̄ libris & e cōuerso trā-
 scripta fuerit ex quibus sufficiet hic
 unū ex multis exēplum ponere, ut
 prædicta cōprobentur, & locus Pl^{Locus Pl_{nij.}}
 nij obiter corrigatur: scribit enim
 lib. viij. cap. xxxviij. & libro xxxv.
 cap. x. unam tabulā Aristidis The-
 bani pictoris Atalū regem centum
 talētis licitatum. Eandem libro eos-
 dem xxxv. cap. iij. scribit sub hasta
 ab eodem emptā, sed reuocatā sex
 millibus sestertium. Si sestertium,
 seu sestertiorum admittimus, Pl^{nij.}
 nius sibi cōtrarius reperietur, quia
 nullo modo sex millia sestertiorū,
 siue ærea, siue argētea, seu cuiuscun-
 que cognitæ summæ, centum talen-
 tis possunt conuenire. Et ideo quasi
 est necesse confiteri errore figuræ
 consimilis pro libris Sestertia tran-
 scripta, quæ sex millia numero &

E iij æstiæ

æstimatiōe ex amulsum, et ad assem-
 centū talētis respōdent, & obiter ex
 his arguitur, & quasi demōstrat̄ an-
 tiquos (sicut & Venetos n̄ros quo)
 p̄ libris summā .x. aureorū usurpas-
 se (ut īferius innūmo aureo declara-
 bit̄) quod etiā alijs in locis uidē Plī-
 nius cōpbare, libro xiiij. ca. xv. scri-
 bit̄ mēsas citreas libris xiiij. & xiiij.
 ēptas. Item lib. xxxv. ca. vi. decreta
 Cymolia scribēs pretiū ei in pondo
 sex librarz, quę uel sestertia, uel p̄s,
 qlibet ex sensu suo opinet̄. Satis fu-
 it demōstrare inuicē sepius trāscrip-
 ta fuisse, & loci superscripti Pliniij,
 & Gellij potius corrupti q̄z cōtrarij
 meo Sestertio existimēt̄, nec uidea-
 tur absurdū libras aliquādo pro pō-
 do, uel mina sumptas, cū uocabula
 rerū tā paruo discrepantiū, scilicet
 iij. drachmis tēpore facillime cor-
 rumpi

rūpi potuerūt. Aliū locū multū discrepātem inueni in Lampridio in vita Aeli Gabali, quū narrando eius luxum scribit eū nunquā minus cētum cenasse sestertijs, & declarādo dicit, hoc est argēti libris triginta, quę nullo modo sestertijs conueniūt, quę cc. & quinquaginta libras repræsētabūt, q̄ locus si pro libris argēti, auri legas, non multū a meo Sestertio distabit, cōputatione auri ad argētū inferius apponēda. Si tamē uel aliqd Sestertijs addas, uel ex summa auri detrahas, scilicet ratiōe Liuiana, uel sestertijs xx, addas, uel libris auri q̄ncq; detrahas, uel alia ratione aliquid minus. Hęc quę magis offendebāt apponere nolui, ut si quę alia, quę nō obseruaram, reperiant, corrupta (ut hęc) & nō discrepantia existiment, cū in nulla parte

E iij auto

Nummus aureus.

*Aurū quo
tidie diuer
simode
æstimatur.*

autores corruptiores sint, quā in numeris & ponderib. & distantijs locorum, ut prædixi. Nūmi aurei ratio difficilior, & quasi incōprehensibilis uidetur, quia pondus, & pretiū multipliciter uariavit, ut etiā temporibus nostris continue fieri uideamus, et ut reliquas nationes omittā, quibus aurū non modo sæculis, sed quasi nūdinis diuersimode æstimatur, Venetijs, ubi res nummaria, & stabilius, & fidelius tractatur, apud auos & proauos nostros nummus aureus quinque libris paruorum taxabatur, temporibus uero patrum nostrorum ad uigintiocto grossos multiplicādo usque ad sex libras creuisse constat. Aetate uero nra grossum additum, & continue pretium auri multiplicare scimus. De pōdere etiā nō satis est, quāliq̄d quōtidie subtrahatur,

trahat, sed (quod peius est) materia adulterat, adeo semp̄ uiguit, & uiget illa tātum a sapiētibus damnata Auri sacra fames, quā uel parē, uel maiorē fuisse apud antiquos, & ex ēplis, et autoritate satis cōstat. Et ut alia omittā, quæ pretiū auri uariasse, et nummū aureū diuersa ratione æstimatū fuisse demōstrāt, Sueto. in uita Cæs. dictatoris cap. de eius rapacitate scribit, Cæs. aur̄ tribus millibus nummū in libras permuasse: quod ratione Liuiana inferius ponenda, qua aurum argēto decuplo ualuisse ostenditur, nummis tribus millibus octingentis, & quadraginta æstimatum in libras dici potest, et sic quasi in quarta pte plus (nisi error sit in li.) et alia cōputatio plus. sed qualecūq; pretiū fuerit, ex eo satis cōstat ratioē copie, &

E v de

defectus, aureꝝ minoris, & pluris estimatum, ut etiam tēporib. nostris fieri scimus, tñ in re tam dubia, et in certa, & mihi nunc aliud agenti, & occasione sestertij obiter assumpta, quod potui tumultuaria cōmentatione exquirere, sestertio apponā, & maxime cū ea, que dicturus sum de hac materia, pecunijs et commercio nostri tēporis satis conueniāt. Nūm aureū igit̃ teste Plin. in illo loco cōmuni, ubi ꝑcipue scribit de pecunijs lib. xxxiij. ca. iij. post annum lxiij. signatum fuisse, quam argentū, & scrupulum ualuisse sestertijs uice nis, & reliqua, que sequūt̃. Quē locum puto corruptiss. et si syncerus est, ingenufateor me nō itelligere. Et Hermolaus aliqua in eodem capite correxit, et hāc partē, utpote de sestertio sibi incognito omisit, te cū lo

Locus Plinij.

locus iste sit ꝑcipuꝰ in ista materia,
 in eo laborādum opere pretiū est, et
 si rectum sensum elicere nō poterimꝰ
 mus, saltē alteri occasionē præstare
 iuuat, uel rectius corrigēdi, uel me
 lius intelligēdi. Scribit igitur Plin.
 scrupulrū auri sestertijs uicenis ua
 luisse, si de maioribus uolumus in
 telligere, ex his, quę diximus īpos
 sibile est, quod conueniat, si de mi
 noribus, non multum a uera ratio
 ne discrepat. Sed adhuc exemplum
 non inueni, quod scrupulus auri se
 stertijs uicenis, & sic denarijs quinis
 argenteis, & sic quindecuplo plu
 ris argento ualeret, cum ratione Li
 uiana parę ultra iij. denarios, Plini
 ana īferius ponēda iij. ualeret. Sed
 quiscꝰ aliqd occurrat, dicere possu
 mus, uel numerū esse corruptū, uel
 pretiū auri, quod uariū semp fuisse
 di

diximus, ad id excreuisse. Sequētia
 uero, aut non intelligo, aut corrupta
 sunt, quū scribit, quod efficit in li-
 bras ratione Sestertij, qui tunc erat,
 Sestertios nongentos, quia si uicies
 scrupula unius librę, quę sunt ducē-
 ti, & octoginta octo multiplicēt, ni-
 mis summā nongentorū excedent.
 Ideo cum nec melior correctio, uel
 intellectus occurrat, cogitabā illos
 sestertios nongentos in denarios
 corrigere, ut inferiora conueniant.
 Scribit enim iustū esse quadragita
 quinq; nūmos signari ex libra (& si
 quadraginta quinq; millia corrup-
 te legat, ut inferius apparebit) & sic
 fere pōdere duarū drachmarū, qui
 si decies multiplicētur, ratiōe Livi-
 ana nongētos denarios argenteos
 efficiēt, qui pondere drachmę sig-
 nabāt, si quadraginta octo nūmos
 aure-

aureos ex libra signari accipias (ut
 frequētiore antiqui adhuc repiūt)
 sexaginta ad nongētos adijcies, sed
 sequētia absurdiora sunt, cū xl. mil.
 seu xlv. mil. ex libris signari iustū
 esse scribat. Quæ quāto a recto sen-
 su magis abhorrent, tanto securius
 corrigi possunt, & absq; hæsitatio-
 ne firmari, numerū mille errore, &
 inscitia scriptoris, seu impressoris
 esse appositū, & ex forma scribēdi,
 ut multa alia processisse opinor, q̄a
 codice ātūquo manuscripto (ut infe-
 rius scriptū iueni) XLV.M. quē nume-
 rum impressores, cum tria signifi-
 caret, p̄ errorē millia imp̄sserunt, et
 p̄. xlviii. quadragitāq; mill. trā-
 scripserunt, & quod ita corrigi de-
 beat ad id, quod summa xlv. millia
 sit excessiua, et sit impossibile, quod
 tot ex libra signarētur, accedit in-
 gens

gens argumētū, & quasi demōstratio, q̄ nūmi aurei atiq̄ frequētiōres adhuc pondere fere .ij. drachmarū repiunt, uidelicet triginta sex charatorū, uel parum infra, uel ultra, qui quadraginta octo (ut Pli. recte scripsit) etiā nunc librā nostram implēt, & nonaginta sex ex nostris, qui fere dimidio eorū pōdere signant. s. drachmę dēpto charato. Quap̄pter in hac parte audacter codicē corrigerem, ut pro xlv. mill. xlvij. dēpto numero mille scriberent. Hęc pro disquisitiōe loci in hac materia præcipui uolui dixisse, si quid melius reperietur, magis profecto iuuabit discere, quam docere.

*Scrupulus
aurei.*

Scrupulū igit̄ auri si locus Plini in hoc loco cōstat (quod nō credo) denarijs argēteis q̄nis ualebat, sic q̄ndecuplo pluris argento. Alio
in

in loco idē Plinius, & opinor rectius
us lib. xviii. ca. i. demonstrat quater
nis ualuisse, scribēs Scrupula byssi
ni quaternis denarijs pmutata ut au
ri, & sic scrupulū auri quaternis de
narijs pmutatum ostēdit, quod ma
gis rationi, & cōmuni usui cōuenit,
& alia autoritate cōprobatur. Suet.
in uita Othonis, & Plutarc. in uita
Galbe scribūt, Othonē q̄ties cū Gal
ba cōnaret aureos singulos uiritim
spiculatoribus diuisisse. Cornelius
Tacitus faciendo de eadem corrup
tione mentionem scribit centenos
nummos diuisisse, & sic denarios
xxv. & cum nummi aurei illorum
temporum, ut superius dixi, ponde
re duarum drachmarum signaren
tur, & sic scrupulorum sex, qui qua
ter multiplicati, xxiiij. efficiūt, ma
nifeste apparet hāc computationem
a ratio

a ratione Pliniana, denario solo in quolibet aureo dissentire, qui cum pars minima sit ad summam, potuit uel ratione impressionis, uel pretij uariantis, uel alia nobis incognita excreuisse, & in hac summa taliū scriptorum autoritate cōfirmatus, temporibus illis aurū argento conuenisse opinor. Quod superiorib. tēporibus minoris (ut credi par est) ex copia fuisse æstimatum inueni.

Quæ æstimatio cōmercio, usui, & pecunijs nostri tēporis satis conuenit. Liuius lib. viij. quartę decadis scribit in conditionib. pacis Aetolis concessum fuisse, quod si pro argento, quod certis pensionib. Rom. soluere debebāt, aurū dare mallēt, x. argenteos pro uno aureo præstare possent. quæ computatio, & nomine, & effectu a cōmercio, et pecunijs

nŕs noŕtri temporis non abhorret,
 niŕi quid minimum malitia ŕubtra
 hētium iuŕto pōderi pecuniarę for
 te diŕŕentiat, cum aureus nummus
 noŕtri tēporis, qui uulgo Ducatus
 appellat, iuŕtum ŕit ŕignari pōdere *Ducatus.*
 drachmę, uidelicet x. & viij. chara-
 tis, & ŕi iam charatus cōminutus ŕit,
 et ipŕe etiā noŕtro æuo decē fere dra-
 chmis argenti in communi cōmer-
 cio permutetur: uidelicet decem Iu-
 lijs Romanis, qui fere pondere dra-
 chmę ŕignantur, uel totidem Fer-
 rarienŕibus, ŕeu Mantuanis eiufdē
 ponderis, & æŕtimationis, uel duo
 decim Marcellis Venetis, qui ŕingu *Marcelli.*
 liqui decim charatis adiecto dimi-
 dio pēdent, & fere apud omnes na-
 tiones, quę puro metallo auri, &
 argenti temporibus noŕtris in pe-
 cunijs utuntur, ratione Liuiana ar-
 F gentum

argentum auro in decuplo conuenit. Ex quibus obiter declarabitur, ratio satis obscura, & ut existimo, usq; nunc ignorata.

Libra Veneta.

Libra Venetæ grossorum, quæ Laureis decem taxatur, & paruarum, quæ duobus Marcellis ad imitationem sestertiorum appellatæ, quam etiam aliquando antiquos surpassasse, argumento tabulæ Aristidis superius demonstratū fuit, quia sicut sestertia æris, & argenti eiusdē pōderis qualitate materiæ, ita libræ grossorū, et paruarū pōdere cōueniunt, materia differunt: cū libra paruarū de pecunijs æris intelligatur quæ adhuc Venetijs hoc nomine appellantur, & sicut hodie minutissimi centum, & viginti pro singulis Marcellis permutantur, ita olim cētum pleniore, uel plures, qui librā pen-

pendebant, pro duobus Marcellis permutatos audiui (& credi par est) hinc libram paruorum scilicet æris pro duobus Marcellis esse cōputatam, & appellatam ad imitatio-
 onem assis antiqui, qui decem singulis denarijs antiquis permutabatur &, pro libra uero grossorū libram argenti esse intellectam, quo nomine nummi argētei antiqui Veneti appellabantur, qui tempore a-
 uorū pleniores, & (ut ab antiquis mē-
 sarijs itellexi) fere pōdere drachmę signabant, et. c. libram implebant,
 & pro decē aureis, ut nūc idem pondus argenti ratione Liuiana permutabantur. Qui qualiscunq; ponderis fuerint, argenteos fuisse non ambigitur, & pro libra grossorum libram scilicet minam argenti acceptam, quæ centum Drachmis

Iulij.
Mina.
Marcelli.

constat, satis apparet, quæ & tēpori
bus nostris nedum nomine, sed etiā
effectu antiquæ rationi conuenit, cē
tum Iulij, qui fere minam implent,
& centū & uiginti marcelli quasi e
iusdem ponderis pro decē aureis,
qui pondere drachmæ signantur,
permutentur, & sic in decuplo argē
tum auro etiā nobis cōuenit. Huic
computationi uidetur conuenire lo
cus Lampridij, si locus ex sensu meo
corrigitur, quū scribit in uita Ale
xandri prope finem, Vectigalia pu
blica in id contraxit, ut qui decem
aureos sub Aelio Gabalo præsti
terāt, tertiam partē auri præstarent.
Corrigo Argenti ex his quæ sequunt̄,
quia se declarando scribit, Hoc est
trigesimā partem, & si auri legatur,
impossibile est tertiā partem auri
esse trigesimam si argenti, compu
tatio

*Locus Lā
pridij.*

tationi Liuianæ congruit, uerbi gratia sic statue, quod singuli aurei binas drachmas penderent, cuius pōderis fere omnes antiquos uidi, decē huius ponderis uiginti drachmas pendebāt, & sic scrupulos sexaginta, quæ summa ratiōe Liuiana decies multiplicata sexcēta efficiet, cuius trigesima est uiginti. Et ideo qui sub Aelio Gabalo decem aureos prestabat, uidelicet sexaginta scrupulos, si ex decreto Alexandri uiginti dedit, cōputatione prædicta dici potest, quod tertiam partē ponderis auri, & trigessimā æstimationis, & sic argenti prestiterint, quæ computatio cuiuscunq; ponderis fuerit nummi aurei, conueniet. cogitabā tamen, quod illa dictio auri quæ ubiq; in libris impressis, quos uidi, reperit, aurei corrigi possit, et forte

rectius, qđ ui delictet, qui sub Aelio Gabalo. x. aureos prestitisset, tertiã aurei nummi sub Alexandro præstaret, quod idem esset, quia uiginti scrupulos argenti eadē ratione præstaret. Hæc satis sint de Sestertio & pecunijs antiquis, quas nostris conferre, & corollarium tractatus difficilis, et confusi operæpretium uideatur apponere. Ideo subñciam talenta, libras, minas, & reliqua pondera, quæ per diuersos autores, & in principio operis declarata sunt.

*Libra antiqua eadē
quæ nostra.
Charati
pondus.*

Libram antiquam nostrę conuenire denarij antiqui, qui apud autores pondere drachmę, & nunc eodem pondere reperiuntur, & totidem nostram, sicut antiquam implentes, demonstrāt. Accedit quod siliquę antiquę, & nostri charati totidē in numero antiq̄s, & nostris

nostris uncijs, & libris conueniunt,
 in pondere non discrepare nomen
 arguit, quia quā uulgo nos Charo- ^{Charoba}
 bam, antiqui Siliquam, Greci Cera- ^{Ceracium}
 tium appellabant, & inde charatos ^{Gracis, La}
 corrupto uocabulo dictos, credi ^{tinis silia}
 par est, & semina illius pomi si ple- ^{qua.}
 niora eligant, ut in situ suo naturali
 fuisse credendū est, nostris fere cha-
 ratis conuenire repiunt. Sestertio
 duas libras, & semis, s. minas repre-
 sentari, etymologia uocabuli, & au-
 tores, & maxime Varro de lingua
 Latina, & Plinius lib. xxxiij. attesta-
 tur, duo fuisse pretia rerū dissimil-
 lima apud autores eodem nomine
 posita satis arguūt, & carmina Iuue-
 nalis adducta supius cōprobabūt,
 minorē sestertiū fuisse quartā par-
 tē denarij, & nomen quod est pars
 numeri cū decē asses eris p denario
 F iij argē

argenteo permutarentur, & autores superius adducti probant sester tium maius, & sic argenti præterq̄, quod autoritate superius probatū sit, nomen ipsum quid fuerit, attestatur, quia sicut minorem duo asses, & semis æris, ita maius duæ minæ, & semis argenti, & sic denarii ducenti, et quinquaginta pondere drachmæ repræsentabant, Denarios, & drachmas conuenisse autores, et pondus demonstrant. Sestertia maiora a minoribus ex pretijs rerum dissimillimis dignosci possunt, & neutro geuere maiora, minores uirili, & cum adiectione nummi semper fere apud autores reperiuntur, qua nota apud antiquos discreta fuerunt, ut superius me opinari scripsi, iam desijt apponi. Denarios antiquos ad nostros pōdus maxime accommodabit.

Sestertium
 & sester-
 tium.

cōmodabit. Et cum pondere drach
 mæ reperiantur, Iulijs nostris Ro.
 qui fere pondere eodem signātur,
 & similibus comparari possunt, as
 ses uero Baiochis, qui a solidis Me=^{Baiochi.}
 diolanensibus parū differunt, quā
 que ita duo, & semis quartā Iulij, &
 decem integræ (ut olim asses totidē
 numeros sestertium minorem) et de
 narium representabant: sestertium
 uero argenti, & sic maius si ad no
 stros nūmos deducere uolumus, ut
 olim ip̄m ccl. denarij, et vi. millia
 talētum Atticum, ita nunc totidē Iu
 lij cōficiant, et proportione ponde
 ris, & æstimationis cc. & lxxx. fere
 Marcelli Veneti sestertium, & sex
 millia septingenti, & viginti Talen
 tum. Eādē computationem ad au
 reos nostri tēporis poterimus trās
 ferre, qui viginti quinque de camera, ^{Aurei de camera.}

& sine lagio (ut uulgarī uocabulo
 utar) sestertium, & sexcenti talentū
 Atticum repræsentabāt. Si uero ad
 antiquos aureos, qui frequentiores
 pondere duarum drachmarum re-
 periuntur, transferatur, unus ex ijs
 duos ex nostris additis fere duobus
 charatis efficiet, & proportiōe Phi-
 lippeos, qui fere septē scrupulorū,
 & sic quadragintaduorum charato-
 rum reperiuntur. Et sic ex premissis
 excussis nominibus pecuniarum fa-
 cillime poterunt pondere com-
 parari, & si quid mores,
 seu commixtionē
 metallorum
 immu-
 tauerint, con-
 iectura compræ-
 hendi.

LE-